

I drugo: Na potpuno suprotnoj strani nalazio se sarajevski nadbiskup Josip Stadler, koji je zagovarao stvaranje hrvatske države. Njegove osobne zasluge i stavove ova knjiga uvelike osvjetljava i rehabilitira, ali i upozorava kako je svećenički krug oko njega u tom času, nažalost, bio manjinski u odnosu na one koji su zagovarali južnoslavensku državnu zajednicu. Zato Krišto s pravom ovako završava svoju knjigu: "Nadbiskup Stadler umro je samo par dana nakon tih zagrebačkih događaja, 8. prosinca; kao da je smrću prosvjedovao protiv sudbine hrvatskog naroda. Bila je to smrt jedne hrvatske politike."

U navođenju brojnih podataka, kojima vrvi ova knjiga, autoru su se potkrale i neke, iako vrlo rijetke, pogreške na koje ga je, čini se, navela literatura kojom se služio. Tako npr. veli: "Još od vremena turskog zaposjednuća Bosna i Hercegovina je bila isključiva domena franjevac" (str. 99). Naime, iako je gornja rečenica gotovo standardna tvrdnja historiografije, ovaj pojam "isključiva" u njoj ipak nije održiv jer su na području BiH-a sve do polovice XIX. stoljeća djelovali i glagoljaši a u Hercegovini i latinski svećenici te također pripadnici i nekih drugih redova. Vjerojatno isti autori su ga naveli da prihvati njihovu tezu, koju zapravo nikada nisu dokazali, kako je katolička hijerarhija na čelu s Josipom Stadlerom, barem na početku austro-ugarske dominacije BiH-om, nastojala pokatoliti sve pravoslavce i muslimane (str. 101). Ili pak, sarajevski katolički list *Vrhbosna* nije bio pokrenut u društvu "Stadler" osnovanom 1895. godine (str. 146), nego 1887, tj. devet godina prije osnutka rečenog društva, i nije nikako bio povezan sa spomenutim društvom studenata bogoslovije.

Međutim, ove omaške, koje su prije svega kroničarske naravi, nikako ne utječu na zaključke koje knjiga nudi niti dovode u pitanje vrijednost knjige kojom je autor na zaista originalan način ostvario svoju nakanu: opisati kraj devetnaestog i početak dvadesetog stoljeća koji su na hrvatskim prostorima bili obilježeni ideološkom borbom između dijela katoličanstva koje je htjelo biti ideologija i ideologije liberalizma koja je htjela postati religija.

Tomo Vukšić

ISPIRANJE ZLATA

Ivan Bašić, *Ispiranje zlata*, HKD Napredak, Split 1995, 103 str.

Kako ne biti radostan kad se nađeš pred toliko jednostavnom i razumljivom knjigom, koja pruža priliku, u ovim zlim vremenima, osvježiti se na izvoru nepatvorene duhovne plemenitosti.

Sam naslov "Ispiranje zlata" književnog prvijenca splitskog mladog auktora Ivana Bašića privlači pozornost upravo stoga što želi uputiti na više razina razumijevanja onoga što je u knjizi sadržano. Ponajprije, ispiranje je trudan, mukotrpan, dugotrajan i zahtjevan posao koji traži odricanja, odvažnost, neku vrstu avanturizma i strahovitu upornost. Plod pak toga nastojanja je vezan uz onaj trenutak i "kairos" (čas milosti) kad u prljavoj vodi svakodnevnice zasvjetluca dragocjeno zrnce zlata. Taj trenutak nadoknađuje sav trud, isplaćuje sve neisplaćene nadnice i naizgled izgubljene dane.

Ispiranje nije samo sebi svrhom. Svrha mu je doći do onog bogatstva koje će čovjeku omogućiti da bude istinski sretan. U samoj priči koja je inspirirala naslov nalazi se ključ za rješenje zagonetke sreće: Zlato o kojem se ovdje priča ne da se pretvoriti u posjedovanje na potvrdu vlastitog egoizma, nego je nešto posve drugo: To zlato, niknulo iz humusa čovjekova truda i dara odozgo, nakon iscrpnog i dugotrajnog ispiranja svakodnevice, jest jednostavan, običan ali i prekrasan cvijet, darovan oku, mirisu i srcu; cvijet koji je sposoban zid plača pretvoriti u mjesto zahvalnosti. Ovih nekoliko riječi što slijede neće stoga biti neki tehnički uvid u samo djelo, niti književna kritika, nego pokušaj da se kroz par elemenata dokuči ono temeljno opredjeljenje koje je pisca vodilo i cilj kojemu ovo djelo smjera.

1. Darivanje.

Čovjekov život i nije drugo doli nezasluzeni dar. Tko prepozna da taj dar dolazi odozgo, od Tvorca svakog svjetla i izvora svakog dara, te pokuša slijediti to što u biti i sam jest, tko dakle život svoj pretvori u darivanje, otkrio je put do sreće. Cvijet koji je niknuo iz one male hrpice humusa, isprane brižljivim rukama, određen je za darivanje. Za razliku od svih koji grčevito nastoje potvrditi princip kako je posjedovanje "osnovna ljudska potreba", auktor nam tvrdi kako je zapravo "darivanje osnovna ljudska potreba". Odnosno, darivanje je uvjet da se bude čovjek. Tko ne daruje, on ne živi, jer ne prepoznaje drugoga kao "ti", nego kao "to". Njegov svijet može biti svijet pojava, događaja, ali nije svijet susreta. A samo susretnici mogu biti sretnici. Nije sretan onaj tko ima, nego onaj tko daje. A najsretniji nije onaj koji daje nešto, nekada, nekome, nego onaj tko daje sve, uvijek i svima. Stoga je Bog najsretniji, a čovjek je sretan koliko je bogoobličan, koliko "daje život svoj za prijatelje svoje". Ovo "ispiranje zlata" jest darivanje duha, smisla i onih osjećaja što su nam tako potrebni, a ne dâ ih se ničim zamijeniti. Svaka je knjiga otkrivanje sebe. Tko piše, kao i onaj koji govori, taj se otkriva. U ovom "ispiranju zlata" imamo mnogo više, iskreno darivanje vlastite duše, bez prethodnog računanja na probitak, osim radosti onih do kojih ova riječ dopiše.

2. Nadahnuće

Čini se kao da je nadahnuće jedna od auktorovih omiljenih tema. Posve jednostavne, svakodnevne teme, kako iz obiteljskog ambijenta, tako i iz prirode, koji put mladenački lepršave, drugi put namjerno sažete, treći put ispričane s ozbiljnom ležernošću, upućuju na ideju kako nadahnuće nije privilegij genija, nije čak niti nekakva ekskluzivna umjetnička kategorija, nego je nešto posve naravno, kao što je naravan život. Nadahnuće je kako u otkrivanju istinskoga cilja djelovanja tako i u prepoznavanju sitnih znakova, momenata milosti. Djelo se rađa kad se "ostane kod kuće"; to će reći kad se pristane na to da se odistinski bude čovjek, i kad se s ljubavlju, a ne s predumišljajem, poslušaju poticaji na dobro. "Nikad nije problem u nadahnuću. Ono je uvijek tu, ali nije čovjek. Često nismo pri sebi, nismo kod kuće nego lutamo negdje tražeći inspiraciju koja nam sjedi u sobi. No da bismo stvorili umjetničko djelo, problem ne mora biti samo u tome. Za uspjeh je potrebno dobro poznavanje struke, i što je najvažnije, moramo zbog ljubavi s ljubavlju za ljubav djelovati " (20). Ovo djelo upravo odiše ovakvim nadahnućem, nadahnućem ljubavi. To ne znači da ono nema svojih nedostataka, ali mu se ne može zanijekati da je nastalo iz ljubavi, da je stvarano s ljubavlju, i da mu je cilj ponuditi onu mrvu ljubavi bez koje bi nam svima život bio itekako gorči.

3. Uporište

Ovakav pristup životu i pokušaj da se iz njega izvedu konkretni zaključci ima svoje uporište u vrlo dosjetljivoj kršćanskoj "paradoksalnosti". Obična, naravna logika, posve jasno shematizirana u matematici, drži da je dva više dva četiri. Uzimajući se dobiva, dijeleći se smanjuje, gubi. Kršćanska "paradoksalnost" nema svoje uporište u matematici, nego u ljubavi. U ljubavi što se više želi zadržati to se manje ima, što se više dijeli, to se više raste. Sv. Ivan, definirajući Boga kao ljubav, objašnjava kako se taj Bog-Ljubav očitovao u samodarivanju, u potpunosti, do kraja, za onoga koga voli.

Kršćansko poimanje Boga, ljudskim očima gledano, doista je paradoksalno. Bog koji je ponizio samoga sebe, postavši čovjekom, suputnikom putniku i supatnikom stradalniku sve do smrti na križu, nije pasivan nego aktivan, simpatičan, konkretan, utjelovljen, darovan - jednostavno Ljubav. Stoga ga se može i naći na onom putu koji je on sam. Ljudi, nažalost, upravo tom putu okreću leđa i traže Boga tamo gdje oni žele da on jest. I to tek kad im treba kao neko sredstvo, lijek za ozdravljenje, kao zakrpa na tkanju njihove vlastite povijesti. Zgodno stoji u pričici pod naslovom "Lutalica": "Kad si trebao kruh išao si pekaru, kad si trebao cipele išao si obučaru, a kad si trebao Boga išao si i tražio onamo gdje si htio da budem. Moje si ime zazivao samo

kada ti je nešto trebalo, a nikada se nisi upitao jesam li ja tebe trebao, jesam li te tražio. A trebao sam te i tražio te bezbroj puta..." (33).

Ljubav se ne brani ničim doli samom sobom. U sličici naslovljenoj *Svetohranište* stoji prekrasan tekst: "Za obranu Krista dovoljno je svjetlo. Stoga svetohranište, najveću riznicu blaga na svijetu ne osiguravaju brave i naoružani stražari, nego svijeća. Ona je tu, ne da odbije one koji bi htjeli posegnuti unutra nego, naprotiv, da privuče pozornost prolaznika i kaže im odakle se trebaju obogatiti" (38). Iskreno vjerujem da je i ova knjiga sposobna privući pozornost prolaznika i pokazati im odakle se mogu i trebaju bogatiti. U vremenima kad se zlo preliło preko svih zamislivih granica, kad caruje laž i kad se jeftino rasprodaju iluzije pod cijenu sreće, prekrasno je pronaći pravi tračak autentičnog svjetla dobrote, ljepote i istinite ljubavi, darovan svim susretnicima. "Za ovo izvrsno vino - da parafraziram priču *Izbor* - auktor zavrjeđuje sve ono oko čega se možda nije imao kada brinuti dok je pisao ovu knjigu: i pšenicu, i krumpir, i voće i sve ostalo što mu treba" (usp. str. 41).

4. Blago

"Oprostite gospodine, ako smatrate da su naše krave stoka, vi ne znate što one za nas znače. Mi ih zovemo blago..." (44). Blago, o kojemu ovo "ispiranje zlata" priča, nije reducirano na ideje, čak niti na osjećaje, pa niti na samoga čovjeka. Auktorov pogled zahvaća širu, blagoslovljenu perspektivu: blago je sve što je darovano, sav svijet, svaka travka, cvijet, svaki dah života. Valja dakle istaknuti kako je ova knjiga na osebujan način ekološka, jer prispodobe, basne, sličice i priče sadrže i te kako značajnu poruku o "pobratimstvu bića u svemiru", poremećenom i opterećenom svakovrsnim nasiljem. Stoga ne iznenađuje što među dijalozima između ljudi, pa i između Boga i čovjeka, što između kratkih refleksija o temeljnim pitanjima čovjekova opstojanja, kao neka vrsta doziranog začina, stoje i "ta divna Božja stvorenja": vrabac, leptir, ribica, miš, travka, ruža... - ne kao stoka nego kao blago, svi s istim uporištem: ukorijenjenošću u ovoj zemlji i upravljenošću ravno uvis. "Uporište je mjesto na kojem mi je dano rasti. Ima stabala koja nisu zadovoljna svojim mjestom pa, ne mogavši se presaditi drugdje, rastu ukoso ne bi li se tako domogla prostora svojih želja. Ali, svi takvi pokušaji završe tragično, prelome se kad im zbog prevelike kosine oslonac više ne može biti uporište" (52) - reče čempres.

Uporište nije nešto što onemogućuje rast, radost, uzlet; dapače. Ono osigurava realni doseg uzleta, a to je promjena, kao plod iskrene ljubavi koja osposobljava za onaj krajnji, paradoksalni napor: "Kad već moram umrijeti od gladi, neka to bude od gladi za ljubavlju - reče na smrt iscrpljeni čovjek i dade posljednji komad kruha bratu koji

bijaše u istoj nevolji" (61). Plod tog paradoksalnog napora opisan je u dvije rečenice sličice *Svjetlo u noći*: "Dvojica se ljudi nadoše na različitim mjestima sami u noći. Jedan se bojavao jer nigdje ne bijaše ni tračka svjetla, a drugi bijaše spokojan jer je svijetlio" (68). Možemo ga također naći u pričici *Vrabac i ruža*: "Tko poznaje ljubav, s ljepotom je toliko pažljiv da ga zbog nježnosti dodira trnje ne može povrijediti" (71).

5. Tajna

Ova je knjiga zreli plod duha. Zrelosti. Tajna njenog uspjeha, koji, vjerujem, neće izostati, ne krije se u krivudanju zakućastim vijugama doživljaja i osjećaja, niti u mudroslovnom podučavanju onih koji navodno ništa ne znaju, nego u otvorenosti duše i u upućenosti na srce. A to je ono najvažnije u životu o čemu se govori u *Tajni mora*: "Proživjeh život s tobom, a još ne znam što me k tebi tako silno vuče?... Kaži mi, čega je najviše u tebi? - reče stari ribar moru. Neba! - odgovori mu more. Od njega se ovako lijepo modrim... Da mu ne dopustim da se u meni ogleda, bio bih obična prozirna voda koja ne bi koristila ni za piće jer je slana" (93).

Tajna ljudi koji ovako pristupaju životu jest upravo u tome da sami postaju ogledalo neba. To ogledalo nije davno obesnaženi "čisti razum" niti "praktični razum" koji je mnogo puta zlim plodovima urodio, nego iznad svega srce, dobrota. Ona dobrota koja pristaje na žrtvu, odricanje, na nestajanje i neprimjećivanje poradi sreće svojega brata čovjeka. A to znači i poradi sreće Božje! Tko to shvati razumjet će zrnce pijeska na obali: "Kako je divno gledati sunce! - reče zrnce pijeska na morskoj obali. - Sada znam zašto je, dok još bijah kamen, bilo potrebno da me more godinama valja tamo-amo po dnu i razbija u sve sitnije komadiće; da ne postadoh zrnce ne bih se mogao dokotrljati iz tamnih dubina na obalu gdje mi je evo toplije!" (98).

* * *

Trebalo bi progovoriti o još mnogim stvarima. Poglavitito o onome što auktor napisa u posveti, o Božjoj pomoći i salezijanskom zajedništvu, o strpljivosti i razumijevanju supruge, o predgovoru don Ivana Tadića, zatim o samim temama i podjelama - ali dovoljno mi se čini auktoru iskreno čestitati i poželjeti da svi oni koji u ruke uzmu sito i krenu ispirati zlato - pronađu onaj dragocjeni biser za koji se isplati živjeti.

Ante Mateljan